

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

12 Şubat 1337 (1921) Cumartesi

Münderecat

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	418		1. — Londra Konferansına iştirak etmek üzere intihap olunan heyete verilen talimat. 418:421	Sayfa
2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	418			

Cilt : 8

149 ncü İn'ikat, 2 nci Celse

2nci, 3 ncü Celse

YÜZ KIRK DOKUZUNCU İNİKAT

12 Şubat 1337 Cumartesi

İkinci Celse

REİS İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTİP : Cevdet Bey (Kütahya)

REİS — Efendim; celseyi küşat ediyorum.
Zaptı sabık hulâsasını okutuyorum.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

YÜZKIRKYEDİNCİ İNİKAT

8 Şubat 1337 Salı

ÜÇÜNCÜ CELSE

Hasan Fehmi Beyefendinin riyasetlerinde içtima ile; Sevr muahedesi hakkında İstanbul'da Tevfik Paşaya çekilen telgraf mevzuu üzerinde müzakere ce-

reyan etti ve mezkûr telgrafa cevap verilmemesi kabul edildikten sonra celseye son verildi.

Reis
Hasan Fehmi

Kâtip
Yozgat
Feyyaz Âli

REİS — Zaptı sabık hakkında mütalâa var mı?..
Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — Londra Konferansına iştirak etmek üzere intihap olunan heyete verilen talimat.

REİS — Londra sulh konferansına intihabolunan heyeti murahhasaya verilen talimata dair izahat verilecektir.

Söz Fevzi Paşa Hazretlerindir.

FEVZİ PAŞA (Heyeti Vekile Reisi) (Kozan) — Efendim, Londra konferansına iştirak etmek üzere intihap olunan heyeti murahhasaya müzakerata esas olmak üzere bir talimat tanzimi için Heyeti Vekilede yapılan müzakeratı medide neticesinde gayet veciz ve milletin bir çok defalar âleme ilân ettiği esası havi olan Misakı Millî mevaddı dairesinde hareket olunmasını en makul; en mantıkî bularak kendi ellerine bunu tevdi ettik. Bunun mevaddı ilân olunmuş ve herkesçe malûmdur. Ancak bizim heyeti murahhasanın Londra'ya muvassalatına kadar ne gibi mevad üzerinde müdafaatla bulunacağıнын mektum kalması doğrudan doğruya menafii millîye iktizasındandır. Orada neyi müdafaa edeceğimizi kimsenin bilmemesi lâzımdır. Bu suretle bizim verdiğimiz talimatı esasiyenin doğrudan doğruya Misakı Milliden ibaret olduğunu kimseye alenen söylemedik. Doğrudan doğruya Heyeti Âliyenize arz ediyorum ve bunlar hakkında arzu buyurulursa izahat vereyim.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Bu talimatı şimdi burada okumak belki aramızda ihtilâf hâsıl etmekten başka bir şeye yaramayacaktır ve esasen bunun gayet mektum tutulması lüzum ve ehemmiyeti de Hükümetçe zikrû beyan ediliyor. Mademki Heyeti Celile bunun üzerine hiçbir şey yapmayacaktır. Heyeti murahhasanın konferansa iştirakini temin için tabii bir talimat yapılır. Bunu mevzubahse lüzum yoktur. (Doğru sesleri)

TAHSİN BEY (Aydın) — Efendim, Paşa Hazretlerine bir şey söyleyeceğim. Efendim Misakı Millî ahkâmı malûmdur. Fakat malûmu âliniz bizim Londra konferansına davetimiz için yapılan tebligat ve istitlaat meyanında, Yunanlılarla bizim aramızda müzakerata bir zemin ittihaz edilmekte olduğu anlaşılıyor. Misakı Millî hududu dahilinde Yunanlıların hiçbir hukukunu tanımadığımızdan ve onlarla bizim aramızda müzakere edilecek hiçbir şey olmadığından dolayı bendenizce hiçbir hususta Yunanlılarla müzakereye girişilmesinin tebliğ edilmesi lâzımdır. Bunun heyeti murahhasımıza tebliğini teklif ederim.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) — Efendim eğer burada bir ruh bulunmasa idi, Yunanlılar, o hayalci Rumlar memleketimize dolmasalardı, Avrupanın aylardanberi böyle vâhi ve hayalî sözlerle zihinlerini doldurarak birtakım müddeiyatta bulunmasalardı Tah-

sin Beyin sözleri doğru olurdu. Halbuki Yunanlıların ellerinden gelse baştan başa bütün Anadoluyu Yunanistan yapacaklar.

BASRİ BEY (Karesi) — Efendiler, Hakkı Hami Beyin sözlerine iştirak ediyorum. Mademki B. M. Meclisi Hükümetini teşkil eden Heyeti Vekile mesuliyeti deruhte etmişim, bu mesuliyet dairesinde icabeden talimatı tanzim eder, murahaslarımız da bu dairede hareket eder. Bizim esasatımız taayyün etmiştir. Ayrıca müddeaya hacet yoktur.

Bendeniz burada Balıkesir'den aldığım mektuplardan hissettiğim bir arzudan bahsetmek istiyorum. Efendiler, bizim ordumuzu kazandıracak yegâne çare kuvvettir. İnönü muzafferiyeti... (Dr. Emin Bey, Bursa ve İzmit Mebusu Hamdi Beyler gürültü eder.) (Meclis müzakeratını ışkâl eden Bursa Mebusu Operatör Emin ve İzmit Mebusu Hamdi Beyler Riyasetin teklifi ve Heyetin kararıyla Meclisten ihraç edilmişlerdir.)

BASRİ BEY (Devamla) — Efendiler, bu Meclisi muhteremimizin, hamaset itibariyle tarihi millimizde ihraz ettiği mevkie munzam olarak diğer bir meziyeti istisnaiyesi daha vardır ki, o da Meclisi teşkil eden zevatın gayri müslimlerden âzâde ve sırf müslümanlardan mürekkep olmasıdır. Müslümanlıkta esas kardeşliktir, samiyettir. Hepimiz aynı gayeye yürüyen kardeşleriz. Binaenaleyh burada kardeş arasında samimiyet hilâfında hareket olunması, zannederim doğru değildir. Londra konferansında bizim dâvayı millimizi halledecek yegâne âmil arzettiğim veçhile kuvvetimizdir. Bizim inkirazımıza mani olan İnönü muzafferiyeti vaziyeti siyasyede pek mühim bir tebeddül ve tahavvül husule getirmiştir. Efendiler, biz bir taraftan müzakeratı sulhiyeyi icra ile beraber, diğer taraftan da - eğer imkân varsa, bilmiyorum var mı, yok mu - emri vakiler ihdasına çalışalım. Emri vakiler ihdas ettikçe biz dâvamızı kazanacağız.

FEVZİ PAŞA HAZRETLERİ (Heyeti Vekile Reisi) (Kozan) — Efendiler, geçen celselerin birinde arz etmiştim. Harbi Umumîde bir taraftan cepelerde çalışılıyordu, diğer taraftan da sulh müzakeratına girişiliyordu. Nasıl muharebelerde askerler birbirini mağlup etmek için manevra yapıyorlarsa bu harp manevrasına hiçbir veçhile mani olamaz. Biz bir taraftan Ordumuzu tensik edeceğiz ve fırsat düştükçe - düşmanlarımız bizim üzerimize gelecek olurlarsa - onları tepeleyeceğiz. Mümkün olursa biz kendimiz taarruz ederekten onları memleketimizden çıkarmak imkânını istihsal edeceğiz.

EMİR PAŞA (Sivas) — Bendenizin söyleyeceklerim, Basri Beyin söylediklerinden hariç bir şey değildir. Basri Beye gelen mektupları okuduk. Her gelen söylüyor. Yunanlıların icra ettiği mezalim pek müthüştür. İnönü muzafferiyeti elhamdülillâh epice vaziyetimizi temin etti. Eğer müdafaa hususunda yalnız tedafui değil, tecavüz için bir şey yapılmak icabediyorsa heyetimizin burada oturması kâfi meblağ muvakkat bütçe ile Meclisi Âlinizin reyine arz edildiği için bir kere bu rakamın tayyına imkân yoktu. Müzakere ettiğimiz bütçe, pekâlâ biliyorsunuz ki, bir şekilden ibarettir. Esasen 59 - 60 milyona balığ olduğu halde Meclisi Âliniz her nasılsa 67 milyona mezuniyet verdi. Heyeti umumiyesi müzakeresinde yine o fazla mezuniyeti istirdat yolunda karar ittihaz edildi. Yani bu fasıllarda gerek paranın sarfiyatı ve gerek miktarı itibariyle para sarfedilmişti. Hem de sarfına daha evvel muvakkat bütçelerle mezuniyet verilmişti. Ekseriyet; benim Divan kâtipleriyle bilistişare takdir ettiğim ekseriyet hilâfında ise cidden bendenizi affetmenizi rica ederim. (Hayır hayır sesleri) Bu da ancak tayini esami ile belli olacaktır. Dünyada vicdanımdan, elime verdiğiniz ve tatbikine memur ettiğiniz nizamnameden başka hiçbir şey düşünmem. Bu itibarla bunun muamelesi nizamname mucibince tamamdır. Fakat çok istirham ederim, aleni celsede meseleyi reynize koyacağım. Mesele taayyün etsin ve bu mesele taayyün edinceye kadar bendenizi affediniz. İtimadınızın zerre kadar bendenizden zail olduğunı hissettiğim dakikada ben orada ifayı vazife edemem. Çünkü müteessir olacak olan vazifedir. Memleketin bütün mukadderatı burada mevzuubahis oluyor. Bu hal bendenizi huzuru âlinizde bu maruzatta bulunmaya sevk etmiştir.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Efendim, bir usul meselesi vardır. Meclisin senei devriyesi dahilinde ittihaz etmiş olduğu bir karar hakkında yine o sene içerisinde tekrar o meseleyi rüyet etmesi doğru mudur, değil midir? Bunu bir kere Riyasetten sual ediniz. 23 Nisandan evvel tekrar bir takrir verilebilir.

MEHMED ŞÜKRÜ BEY (Karahisarı Sahib) — Burada mevzuubahis olan itimad ve ademi itimad meselesi değildir. Her iki taraf da galatı rüyet olmak meselesidir. Bir taraf iddia ediyor ki, ekseriyet bu takriri nazarı itibara almadı. Divanı Riyaset kâtipleriyle görülüyor ki değildir. Bütün mevcudiyetimizle çalışalım. Yalnız İnönü muzafferiyetiyle kalmayalım, elimizden geleni yapalım. Vuracağımız darbeler konferansa tesir edecektir. Bahar geliyor, bizim de aradığımız budur.

FEVZİ PAŞA HAZRETLERİ (Heyeti Vekile Reisi) (Kozan) — Efendim, muharebede müdafaai mutlaka ile hiçbir netice istihsal edilemeyeceği bir kaidei ezeliyedir. Biz murahhaslarımızı göndermekle büsbütün gevşeyecek değiliz. Uğraşacağız. Fakat bunun zamanı bugün müdür, değil midir, bugün mü yapalım, yarın mı yapalım, bu bir zaman ve takdir meselesidir.

EMİR PAŞA (Sivas) — Bunun zamanını tayin etmek bu heyete aittir. Herhalde ne yapmak lâzım geliyorsa biz çalışacağız. Nasıl ve ne yolda çalışacağız? Bunu tayin buyurunuz, dedim. Bendenizin temenniya-tım budur.

REİS — Efendim celseye bir dakika ara veriyorum.

Üçüncü Celse

REİS : Mustafa Kemal Paşa

KÂTİP : Cevdet Bey (Kütahya)

REİS — Efendim, bu bapta müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Kâfi görülmüştür efendim.

HASAN FEHMİ BEY (Gümüşhane) — Arkadaşlar, alenî celsemizde cereyan eden müzakere neticesinde kürsüde Riyaset mevkiinde bulunduğum zaman 15 imzayı havi, rüfeka tarafından verilmiş bir takrir hakkında müsaadenizle ufak bir maruzatta bulunacağım. Evvelâ şunu arz edeyim ki, herhangi bir Meclis olursa olsun, meclislerin hürriyeti kelâm ve hürriyeti fikriyelerinin en mühim miyarı nizamnamei dahilileridir ve bunun isminin nizamname olması bizim bildiğimiz manayı lugavisi ile nizamname değil, kavanindir. Bu kavaninin âzayı kirama temin ettiği hukuk cümle-nice ma'lûmdur. Meclisin intizam ve müzakerenin selâmeti cereyanını temin için Riyasete birtakım vezaif verilmiş. Bilhassa ekseriyet hakkında nizamnamenin o maddesinin âzayı kiram tarafından ayrı ayrı okunmasını rica ettim. Bu maddeyi reyinize vazettiğim vakitte - bendeniz de insanım - sağa sola bir kaç defalar baktıktan sonra bu hususta Divan kâtibi olan beylerle istişare ettim. Onların reyî benim reyime tevafuk ettiğinden dolayı neticeyi tefhim eyledim. Esasen onların reyî benim reyime tevafuk etmese dahi, zaten mesele bu nizamnamede şekil ve kanuna tealluk eder aksamdır. Neticeyi âra tefhim edildikten sonra nizamname . ki o hakkı takdiri bilâ kaydü şart Riyasete bırakmıştır - fakat tabii bu hakkı takdiri suiistimal edecek veya israf edecek derecede bulunan bir arkadaşınızı ne siz intihap edin ve ne de biz o vazifede bulunalım. Malûmu âliniz bizim nizamnamemiz eski bir nizamnamedir. 93 nizamnamesi... 328, 329, 330, 331, 332, 333 tatbik edilmiş ve Kanunu Esasının

tadili ahirine göre nizamnamemizde, hâkimiyeti milliyenin derecesine göre, yani o şekle tevem olarak yürüyecek bir şekle ifrağ edilmişti. İstanbul Meclisi için yapılan bu nizamname belki bu Meclisi Âli için dar gelebilir. Çünkü hâkimiyet bilâ kaydü şart millitindir. Fakat yerine herhangi birisi ikame edilinceye kadar, Meclisi Âlinizin kararıyla bu, mevkiî tatbik ve meriyete konulmuştur. Muamelât itibariyle bendeniz yanımda bulunan refiklerimin tamamen kendi fikrime muvafık gelen reylerinin inzimamiyle neticeyi tefhim eylediğimden dolayı vicdanen müsterihim. Yalnız arkadaşlardan bir kısmının alenî celsedeki ısrarları ve tayini esamî teklifi verilmesi - gerçi mesele kanunen tekemmül etmiştir ve mesele tekrar mevkiî müzakereye konamaz ve zaten biliyorsunuz ki ahzı asker şubelerinin lağvı hakkında bundan evvel bir teklif vukubuldu, bu teklif encümenlerden geçti ve Heyeti Celeniz uzun uzadıya o lâyiha üzerine müzakere yaptı, reddetti. Yine kaidei umumiyemize tevfiikan o teklif bu senei içtimaiyemizde müzakere edilemezdi. Fakat Mart birden sonra herhangi bir arkadaş teklif edebilirdi. Fakat bu, bütçe dolayısıyla verildiği için ve bütçede murakkam olan miktar, ekseriyet öbür tarafta. Bu itimad ve ademi itimad meselesi değildir. Buydukları gibi meseleyi daha vazih bir surette gösterecek tayini esamîdir. Hangi taraf aldanmıştır, hangi taraf rüyetinde sakattır anlaşılacaktır.

İkinci mesele; Salih Efendinin söyledikleri gibi senesi zarfında mevzuubahis edilen bir mesele-nin tekrar mevzuubahis olmaması, kanun meselesindedir. Fakat kararlar mevzuubahis olabilir. Hatta böyle Meclisi Âlinin ittihaz etmiş olduğu bir çok ka-

rarlar vardır. Biz bidayette nizamnamei dahilinin kabul edilmemesine karar verdik, sonra döndük kabul ettik. Pekâlâ niçin ettik? Kabul edilmemesi de bir karar idi. Tekrar kabulü de bir karardır. Ağnam resmi de vardır. Misal irad edilecek olursa bir çok misaller bulmak kolaydır.

REİS — Zannederim Hasan Beyefendinin dermeyan etmiş olduğu mütalâat ve mülâhazat malûmu âliniz oldu. Tensip buyurursanız evvelâ mevzuubahis olan tavrı reyî âlinize vazedeyim.

MEHMED ŞÜKRÜ BEY (Karahisarı Sahip) — Müsaade buyurulur mu Paşa Hazretleri; bu eğer ha fi celsede olacak olursa zabıtlarda meskût kalır. Alenî celsede olursa mesele zabıtlara geçer.

REİS — Efendim mesele burada hallolunursa zahiri olarak tekrar celsei aleniyede bahsolunabilir. Şimdi bu tavrın burada kabul edildikten sonra bir de alenî celse mevzuubahis olmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir. Yarın, bermutad içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

